

ÂŞIKLARIN DİLİNDEN 16-19. YÜZYIL DEVLET MÜESSESELERİNE ELEŞTİRİ

CRITICISM OF 16TH 19TH CENTURY GOVERNMENT AGENCIES BY POET SINGERS

Ömer SARAÇ*

Özet

Âşıklar/halk şairleri, içinde yaşadığı toplumun sözcüleridir. Bu kişiler, halkın duygu ve düşüncelerini, acılarını, sevinçlerini, özlemlerini, öfkelerini dile getirmenin yanında beğendikleri ve hoşlarına giden şeyleri övdükleri gibi, beğenmedikleri ya da halk için olumsuz gördükleri durumları eleştirmekten de geri durmazlar.

Bu çalışmamızda 16-19. yüzyıl arasında devlet müesseselerinde yaşanan bozulmalara yönelik olarak âşıkların eleştirileri ele alınmıştır. Bu yüzyıllarda yaşayan âşıklardan bazılarının toplumsal konulardaki duyarlılıklarını ortaya koyduğu şiirleriyle topluma karşı olan sorumluluklarına yerini getirdiklerini ifade edebiliriz.

Anahtar kelimeler: Âşık, halk şiiri, devlet kurumları, eleştiri.

Abstract

Poet singers/ folk singers are the spokespersons of the society they live in. Besides, expressing the feelings, thoughts, pain, joy, longing and anger of the members of the society; these people both praise the things they like and criticize they don't like or consider to be bad for people.

This study examines criticism of the corruption in governmental agencies between 16th and 19th centuries by poet-singers of the ages. It can be stated that some of the poet-singers of these centuries fulfilled their responsibilities for the society by their poems in which they expressed their sensitivity about the subjects that interested the society.

Key words: Poet singer, folk poetry, governmental agencies, criticism

Giriş

Toplum, ortak bir kültür birikiminin olduğu, aynı toprak parçası üzerinde yaşayan ve aralarında işbirliğine dayalı ilişkiler olan insan topluluğunun genel adıdır. Bir toplumun sağlıklı bir şekilde hayatını devam ettirebilmesi için birtakım müesseselerinin -aile, ekonomi, devlet, eğitim gibi- bozulmadan kendilerini

* Dr., 23 Nisan Ortaokulu, İlkadım/Samsun. E-mail: omersarac57@hotmail.com 0505 2419277

korumaları gereklidir. Bu kurumlarda yaşanabilecek olumsuzluk ya da aksaklık diğer müesseseleri de derinden etkiler.

Halkın temsilcisi konumunda olan âşıklar/halk şairleri, insan ve toplumla ilgili olan her şeyi şiirlerine konu eder. Yaşadığı toplumun *prototipi* (Kara, 2004: 138) olan âşık, toplum için olumlu veya olumsuz tüm yaşadıklarını ve gördüklerini eserinde dile getirecektir. Böylece bu eserlerin eleştirel yönü ortaya çıkmış olacaktır.

Eleştiri, tenkit sözcüğüyle aynı anlamda kullanılmaktadır. Türkçe Sözlükte tenkit için, "1. İyiyi kötüden ayırma, 2. Bir eser, kişi veya olay hakkında hüküm yürütme, iyi ve kötü taraflarını belirtme, eleştirme, eleştiri." (Doğan, 1994: 1064) anlamları verilmiştir.

Eleştiri, "bu dünya ile bulduğumuz anda başlayan 'beğenme-beğenmeme' eylemimizin kişiliğimizi, kimliğimizi kazandığımız günden itibaren bireysel 'kabul ve ret' hakkına dönüşmesinin adıdır. (Lekesiz, 2003: 364)" Başka bir ifadeyle, "edebiyat eserlerini değerlendirmek, sınıflandırmak, açıklamak ve tanıtmak amacıyla kaleme alınan yazılara eleştiri denir. Bir başka ifadeyle eleştiri, herhangi bir fikir ve edebiyat eserinin özünü, yapısını ve olumlu-olumsuz yönlerini inceleyen ya da bazı kimselerin toplum karşısındaki tutum ve eğilimlerini araştırıp bir sonuca varan gazete ve dergi yazıdır. (Karataş, 2001: 128)

Eleştirinin iki yönü vardır: Olumlu eleştiri ve olumsuz eleştiri. Olumlu eleştiri, bir sanat eserinin bireye ya da topluma dönük faydalı yönlerini ortaya koyar. Bunun aksi ise olumsuz eleştiridir. "Olumsuz eleştirinin halk şiirindeki karşılığı *taşlamadır*. Taşlama, toplumun aksayan yönlerini, kişilerin olumsuz hal ve hareketlerini eleştiren, yeren şiirlerin genel adıdır. (Karataş, 2001: 409)" Başka bir deyişle, "sosyal tenkidin kuvvetle müşahede edildiği tür, taşlamadır. Bu terim, Âşık Tarzı Halk Edebiyatı sahasına ait olmakla birlikte halk edebiyatının hiciv, mizah muhtevalı şiirleri içinde kullanılabilir. (Köktürk, 2004: 184)

Eleştiri, Türk halkının sağduyusu ve iğneleyici özellikleri birleştirilerek ortaya çıkmıştır. Eleştirilerin bir bölümü sosyal içeriklidir. Eleştirilerde kişiselle toplumsalı ayırmak zordur. Âşıklar yaşadığı dönemin haksızlık, yolsuzluk, ve geriliklerini âşık tarzı şiirin dili ve biçim özelliklerini kullanarak taşlar. Âşıklar, kişilerde ve toplumda görülen toplumun norm ve değerlerine aykırı her konu ve davranış biçimini eleştiri konusu yaparlar. Âşıkların eleştirilerinde kişisel, toplumsal ve siyasal boyut vardır. Âşıklar, toplum ve insan ilişkilerini irdeleyen, olaylara ayna tutup yansıtan yönleriyle işlevseldirler. Toplumda aksayan bir yön gördüklerinde toplumu temsil görevini üstlenerek doğruları sıralarlar. Âşıkların öğütlemeleri ayırıcı değil birleştiricidir. Toplumun sorunlarını dile getirmeleri, olup biteni daha erken görmelerinin yanı sıra, hayatlarını sürdürmeleri için bir gereklilik olarak da ortaya çıkmaktadır.

Âşıklar, yaşadıkları çağı tanıdırlar. Âşıkların mizahî şiirlerinde yaşadıkları toplumun yapısına ait izler vardır. Âşık geleneksel yapıdan uzaklaştığında tepki gösterir. Bazen de toplumdaki gelişim ve değişimin gerisinde kalarak, değişimi yozlaşma, toplumu ayakta tutan değerler sisteminin çökmesi olarak algılayıp tepki gösterirler. (Artun, 2001: 33) Âşıklar, ekonomik anlamda yaşanan bozuklukların sonucunda toplumda moral değerlerinin gevşeyeceğini; rüşvet, hırsızlık vb. sosyal bozuklukların ortaya çıkacağını bilincindedirler.

Şahin Köktürk, hayatın içinde ters giden, yanlış olan her şey ve kişinin âşıkların *taşlama oklarına* hedef olacağını belirttikten sonra bu taşlama okları ile ilgili bir tasnif yapmaktadır: "Taşlamaları; paralel (âşığa yönelen), aşağıya (yönetilene, topluma, ferde) yönelen ve yukarıya (yönetene, güce, iktidara) yönelen taşlama olmak üzere üçe ayırabiliriz." (2004: 184) Bu çalışmamızda âşıkların şiirlerinde yukarıya daha doğrusu devlet müesseselerine yapılan eleştiriler incelenecektir.

1. Müesseseler/Kurumlar:

16. yüzyıl, Osmanlı Devletinin her yönden zirvede olduğu bir dönemdir. Bu dönemde yaşanan birtakım aksaklıklar görmezden gelinmiştir. 17. yüzyıl

imparatorluk için bir duraklama ve çözülme dönemidir. 18. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı toplum yapısında sosyal problemlerin ciddi düzeylere geldiği, 19. yüzyılda ise bu sorunların kangren haline dönüştüğü ifade edilebilir.

16-19. yüzyıllar arasında Osmanlı toplum yapısında görülen bu çözümlerin nedenleri olarak coğrafi keşifler, askerî alanda alınan radikal kararlar, ekonomik açıdan dengesizlik ve devlet müesseselerinde görülen bozulmalar sayılabilir.

1.1.Devlet (Yönetim)

16 ve 17. yüzyıllarda görülen değişimin en büyük etkisi devlet yönetiminde olmuştur. Özellikle bu yüzyıllarda ortaya çıkan ve devlet ile halk arasında aracılık görevi yapan *ayan*ların görevlerini kötüye kullanmaları neticesinde haksız kazanç elde eden imtiyazlı bir sınıf oluşmuştur. Bahse konu yüzyıllarda yozlaşan sadece ayan sınıfı değildi. Paşalık makamı da önemli ölçüde değişime uğramıştır. Bu dönemlerde yaşanan müsriflik hat safhalara ulaşmıştır.

Devlet yönetiminde yaşanan zafiyet asıl, 19. yüzyılda net olarak ortaya çıkmıştır. Âşıklar, şiirlerinde devlet yönetiminde görülen zafiyeti ve yöneticilerin zulmünü, zorbalıklarını, kadıların yalan yanlış fetva vermelerini kıyasıya eleştirir.

Yürü bire Hızır Paşa

Senin de çarkın kırılır

Güvendiğin padişahın

O da bir gün devrilir (Yıldırım, 1994: 76)

biçimindeki söyleyişleriyle Pir Sultan, Hızır Paşa'nın nezdinde Osmanlı devlet yönetimine yönelik eleştirilerini ifade etmiştir. Yine Pir Sultan, başka bir dörtlükte Hızır Paşa'yı Allah'a havale eder:

Hızır Paşa'nın zulümü var ise

Ne yapayım benim de bir ahım var

Senin tuğlu padişahın var ise

Benim arkam kalem bir Allah'ım var (Yıldırım, 1994: 76)

Erzurumlu Emrah, devlet yönetiminde görülen zafiyeti ve devletin başına deneyimsiz kişilerin gelmesini şöyle eleştirmektedir:

Herkes mâil oldu süse ziynete
Erenler çekildi günc-i vahdete
Bir ehli gelmiyor sadr-ı devlete
Feyz alacak sahib-i himmet kalmadı (Köprülü, 1962: 734)

1.2. Padişah

17. yüzyılda, özellikle asker âşıklar devlet politikalarından hoşlanmadıklarını, padişahların artık geçmişteki gibi askerin yanında yer almadıklarını, askerin ne durumda olduğunu sorma gereksinimi duymadıklarını etkili bir dille ifade ettikleri söylenebilir. Bu yüzyılın asker âşıklarından olan Gazi Âşık Hasan padişaha olan kırgınlığını şöyle dile getirmektedir:

Ne çeker kulların serhat elinde
Bilinmez hünkarım, görülmeyince
Bunca memleketin kâfir elinde
Kaldı; inanmadın ayrılmayınca
...
Gaziler başına takup çelengi
Kıırdı Nemçe'yi Macar, Fireng'i
Neylesün, kulların edemez cengi
Hal-ü hatırları sorulmayınca (Kutsi, 1990: 47)

24 yıl süren Girit Savaşı sırasında maaşlarını alamayan askerlerden biri padişaha şu şekilde bir uyarıda bulunuyor:

Yoluna ser koyup uğruna dönen
Adalet dururken zulmetmek neden
Gece gündüz düşman ile cenk eden
Gazi kullarımı sor padişahım (Öztelli, 1976: 300)

Sultan Mecid'in yeni saraylar yaptırmasını eleştiren 19. yüzyıl âşıklarından Seyranî, padişahın kendini halkın üzerinde görmesini doğru bulmuyor:

Herkes belasını azdı da buldu
İnsanda evvelki sadâkat noldu

Eski sarayları beğenmez oldu
Yere sığmaz oldu sultan olanlar (Yüksel, 1987: 112)

1.3. Sadrazam

Sadaret, sadrazamlık anlamında kullanılan bir kelimedir. Arapça "en ileri, en yukarı" demek olan *sadr* kelimesinden gelmektedir. Sadrazam devlet adamlarının en büyüğü olduğu için bu kavram ile de ifade edilmektedir. (Pakalın, 1993/III: 77)

19. yüzyılda diğer kurumlarda görüldüğü gibi sadrazamlık makamında da bazı değerlerin yitirildiği ifade edilebilir. Doğruluk, adalet, güven gibi kavramların içinin boşaldığını Seyrâni şöyle dile getirmektedir:

Bitmez oldu harmanların eyisi
Hurma tadı verir erik kayısı
Sadrazam etsen eğer seyisi
Ölmüş eşek arar nalın sökecek (Öztelli, 1976: 91)

1.4. Vezir

"Osmanlıların ilk dönemlerinde divanda sadece bir vezir bulunuyordu. O da ilmiye sınıfına mensuptu. Daha sonra vezir sayısı artınca birinci vezire vezir-i a'zam denildi. Vezir-i a'zam padişahın sonra devletin en büyük reisi ve hükümdarın mutlak vekili olduğundan sözü ve yazısı padişahın iradesi ve fermanı demektir." (Kazıcı, 1995: 326-327)

19. yüzyılda bozulan müesseselerden biri de vezirliktir. Bu dönemde devlet yönetiminde önemli bir konumda olan vezirler de âşıkların eleştirisi oklarından nasiplerini almışlardır. Âşık Mahremî dönemin padişahını şöyle uyarmaktadır:

Bir yiğidin gözü seferden gitmez
Gidenlere kimse itibar etmez
Bin cahil bir aslan yerini tutmaz
Aslan gibi vezir bul padişahım (Zelyut, 1989: 291)

1.5. Kadı

"Kadı, kelime olarak 'hükmeden', 'yerine getiren' manalarına gelmekte olup, Osmanlılarda şer'i hukuku tatbik eden, ayrıca devlet emirlerine yerine getiren bir fonksiyona sahipti. Dolayısıyla hukukî olduğu kadar idarî bir memuriyet olarak da görülmektedir."(Halaçoğlu, 1996: 124)

Kadı olmak isteyen bir kişinin önce medreseden yüksek dereceyle mezun olup daha sonra kadıasker divanında staj yapması gerekirdi. İsteyenler staj bitiminde bir kazaya tayin edilirdi. Zaman zaman kadılık tayinlerinde adam kayırmaların yaşandığı hatta kadılığın parayla satıldığı iddiaları yayılmıştır.

17. yüzyılda hukuk sisteminde bozulmalar baş göstermiştir. Din adamları ve özellikle kadılar arasında rüşvet yaygınlaşmıştır. Bu dönemde halkın hukuk sistemine olan güveni azalmıştır. Ali Fuat Bilkan, bu konuda şunları ifade etmektedir: "Kadıların rüşvet aldığı 17. yüzyılın pek çok eserinde ifade edilmiştir. Katip Çelebi, 'Mizanü'l-Hakk fi İhtiyârî'l Ehakk' adlı eserinde rüşvet konusunda bilgiler vererek rüşveti fikhî yönden değerlendirir. Katip Çelebi'nin burada verdiği bilgilerin genel anlamda orijinal bir değeri olamamakla beraber, verdiği fetva örnekleri, kendi döneminde olup bitenleri ihsas ettirir niteliktedir. (2002: 121)"

Bu dönemin önemli divan şairlerinden Nabî de sosyal müesseselerdeki bozulmaya kayıtsız kalmaz. " Nabî, dikkatini müessese ve kişilerdeki bozukluklara yönelttiği zaman özellikle bürokrasiyi, yönetimin önemli mevkilerini, adalet mekanizmasını ve dinî kurumları göz önünde bulundurur. (Bilkan, 2002: 121)"

16. yüzyılın en önemli âşıklarından biri olan Karacaoğlan, kadıların altına taptıklarını; hak, hukuk, adalet gibi kavramlardan uzaklaştıklarını ve rüşvet bataklığı içinde kaldıklarını şöyle dile getirmektedir:

Ustalar yapıyı tersine yapar

Esnaflar işine hiyleler

Zamâne kadısı altına tapar

Dođru hak Őeriat sűrűlmez oldu (Sakaođlu, 2004: 639)

Pir Sultan Abdal'ın deyiŐleri her tűrlű adaletsizliđe ve haksızlıđa karŐıdır. Onun deyiŐlerinde yaptığı eleŐtiriler en çok kadılara ve hocalara yűneliktir. Onları haram yemekle, yalan yanlıŐ fetva vermekle suçlayan Pir, onların yaptıkları ile sűyledikleri arasında tezat olduđunu vurgulamaktadır:

Kocabaşlı koca kadı

Sende hiç din iman var mı?

Haramı haleli yedi

Sende hiç din iman var mı?

...

İman eder amel etmez

Hakkın buyruđuna gitmez

Kadılar yaŐ yere yatmaz

Hiç bűyle kűr Őeytan var mı? (Yıldırım, 1994: 83)

Seyranî, devlet idaresinde gűrűlen yanlıŐları, bu baŐıbozuk gidiŐin kaynađı olarak gűrmektedir. Bu bozulma ve űzűlmeler kademeli olarak aŐađıya dođru devam eder. Sonuçta űlkede adaletin yaŐanması ve yaŐatılması műmkűn olmamaktadır:

RűŐvet ile yazar hâkim hűcceti

Hűccet ile alır kadı rűŐveti

Halk bilmiyor dini Őer'i sűnneti

Bozuldu sikkenin tuncuna kaldık (Ųztelli, 1976: 90)

Kadıların rűŐvetle hűkűm vermeleri ile ilgili Seyranî Őunları ifade etmektedir:

Meclis-i mahkeme icad olduğu

eŐme-i rűŐvetin akmaklıđından

Kazâ belâ ile âlem dolduđu

Kazların kadıya umaklıđından (Yűksel, 1987: 103)

1.6. Müftü

"Osmanlılarda, kendisine soru sorulan genel ve özel mahiyetteki şer'i ve hukukî meselelere dört ehl-i sünnet mezhebinden Hanefî fikhî üzerine cevap veren zata 'müftü' ve verilen karara da 'fetva' adı verilmiştir. Başlangıçtan itibaren var olduğu kuvvetle muhtemel olan bu makam, ilk önce Veziriazamlıktan sonra devletin en mühim mevkii halindeydi." (Halaçoğlu, 1996: 148-149)
"Osmanlılarda müftülük ve kadılık ayrı ayrı olup bazen, fakat nadir olarak, 16 asrın sonlarına doğru birleşirdi; fakat bu tarihten sonra müftü bütün ilmiye sınıfının reisi olup müderrislerle mevali denilen kadılarda bunun idaresine verilmiştir." (Uzunçarşılı, 1965: 83)

Devletin birçok kademesinde görülen bozulmalar din müessesesinde de yaşanmaktadır. Konu ile ilgili olarak Özkaya'nın görüşleri şöyledir: "Artan geçim sıkıntısı ve sosyal bozuklukların akışına müftüler de katılmış, onlar da derebeylerle anlaşıp halkı soyma yoluna gitmişlerdir. Diğer kurumlarda olduğu gibi vakıflardaki görevliler de yolsuzluk işlerine karışmışlardır." (Özkaya, 1985: 213)

"Şah" kelimesinin kullanılmaması için Kör Müftü'den bir fetva yayınlamasını isteyen Hızır Paşa'yı ve o fetvayı yazan müftüyü eleştiren Pir Sultan Abdal aşağıdaki şiiriyle onlara adeta meydan okumaktadır:

Fetva vermiş kocabaşlı Kör Müftü

Şah diyenin dilin keseyim deyü

Satır yaptırmış Allah'ın lâneti

Ali'yi seveni keseyim deyü (Yıldırım, 1994: 84)

Âşıklar, eleştirilerinde genellikle kadı ile müftüyü birlikte ele alırlar. Temsil ettikleri makamlar farklı olmasına rağmen aynı ilmiye sınıfı içerisindeyler. Güzide Ana kadılık ve müftülük makamında yaşanan bozulmayı şöyle dile getirmektedir:

Şer tohumları ekildi

Şeriat göğe çekildi

Dava'ya akçe döküldü

Ne müftî ne kadı kaldı (Özmen, 1988: 221)

Erzurumlu Emrah da müftülük makamında görülen bozulmayı açık bir şekilde şu şiiriyle dile getirmektedir:

Müftî gibi yalan demez

Söyler dili dolan bilmez

Hâkim gibi haram yemez

Şeytan bunun neresinde? (Güney, 1994: 40)

1.7. Eğitim

"Osmanlılarda ilk medrese 731 H. (1330 M.)'de Gazi Orhan Bey tarafından, İznik'e yapılmıştır. Daha sonra Orhan Gazi Bursa'yı aldıktan sonra beylik merkezini İznik'ten buraya naklederek burada da mevki itibariyle halk arasında Manastır Medresesi diye meşhur olan medresesini inşa ettirmiştir."(Uzunçarşılı, 1965: 2)

"16. asrın sonlarına doğru hem müderris kalitesi itibariyle ve hem de tedrisat ve talebe cihetiyle medreseler bozulmaya başlamış ve seneler geçtikçe bu bozukluk artmak suretiyle de devam etmiştir. Medreselerin bozulmasında tefekkürü faaliyete geçirecek olan matematik, kelâm ve felsefe gibi (hikemiyat) gibi aklî ilimlerin terk edilerek bunların yerine tamamen naklî ilimlerin kâim olması birinci derecede âmil olmuştur." (Uzunçarşılı, 1965: 67)

Devlet müesseselerinin birçoğunda görülen bozulmalar eğitim kurumlarına da sıçramıştır. 16. yüzyıl şairlerinden Kabasakal Mehmet bu çöküntü ile ilgili şu eleştirilerde bulunmaktadır:

Mektebin önünde ahır yapıldı

Hep okuyan sıbyan geri çekildi

Etme diyenlerin evi yıkıldı

Masumlar duasın alın efendim (Öztelli, 1976: 585)

Erzurumlu Emrah, yazı yazmayı bilmedikleri halde kendilerini üstün gören cahilleri şöyle eleştirmektedir:

Emrah söylemez ki böyle mecazı
Neylesin anlamaz cahil yobazı
Kaz izine benzer yazdığı yazı
Basmahanelerde imlâ beğenmez (Ural, 1984: 155)

1.8. Aile

Geçmişten günümüze aile kurumu her toplum için önemli olmuştur. Bireyin sosyalleşmesinde önemli bir konumda olan aile kurumu neslin devamını sağlaması açısından da son derece gerekli bir müessesedir. Temeli sağlam olan ailelerde yaşanan huzur ve mutluluk toplumun diğer katmanlarına da yansır.

Osmanlı devlet yapısında görülen bozulmalar aile müessesesini de derinden etkilemiştir. Aile bireyleri arasındaki saygı ve sevgi azalmış, bunun neticesi olarak aileyi ayakta tutan bağlar çözülmüş, küçüğün büyüğü tanımaması gibi bir acı durum ortaya çıkmıştır. 18. yüzyılın önemli kadın âşıklarından Güzîde Ana bu durumu şöyle eleştirmektedir:

Kudretli kalleşe bel-î bes ediyor
İşleri bitince ketl-i dost diyor
Evlâd babasından hizmet istiyor
Ektiğimiz biçmedik yıllar gelecek (Özmen, 1988: 225)

Sonuç

Bu çalışmamızda, 16-19. yüzyıllar arasında yaşayan âşıkların eleştirel şiirleriyle devlet müesseselerinde yaşanan bozulmaları toplumsal açıdan değerlendirmeye çalıştık.

Âşıklar saz çalıp şiir söylemelerinin yanında topluma öncülük ederler, yol gösterirler, ışık tutarlar. Yine âşıkların toplumun problemlerini ifade etme ve sözcülüğünü yapmada birer temsilci olduğu ifade edilebilir. Bunun için halk içerisinde saygın bir yere sahiptirler. Bu çalışmamızda âşıkların içinde yaşadıkları toplumda yaşanan aksaklıkları şiirlerinde nasıl işlediklerini gördük.

16. yüzyıl Osmanlı devletinin en güçlü olduğu ve problemlerin de en az olduğu yüzyıldır. Bu nedenle olsa gerek, Pir Sultan'ın eleştirilerini istisna tutarsak bu yüzyılın eleştirel halk şiirine en az rastlanılan yüzyıl olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle 17. yüzyıldan itibaren devlet müesseselerinde görülen değişme ve bozulmalar gözlerden kaçmamaktadır. Padişahların devlet yönetiminde ortaya koydukları zafiyetler, kadılık makamında görülen yozlaşmalar, parayla makam satın alma, paşaların müsriflikleri, müftü ya da şeyhülislamın yeterince işlerinde ehil olmamaları bahse konu bozulmalara birkaç örnektir. Devlet müesseselerinde görülen bu aksaklıklar, Osmanlı Devleti'nin 1699 yılında imzaladığı Karlofça Antlaşmasıyla birlikte duraklamasına ve daha sonra gerilemesine neden olacaktır. 18. yüzyıldaki bozulmalar imparatorluğun bütün kurumlarında hissedilirken, 19. yüzyıl ise dağılma sürecinin yaşandığı yüzyıl olmuştur. Bu yüzyıllar ise, devlet kurumlarının halk şairleri tarafından en yoğun biçimde eleştiriye uğradıkları yüzyıl olmuştur.

KAYNAKÇA

Artun, Erman (2001) *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Bilkan, Ali Fuat (2002) *Hayrî-Name'ye Göre XVII. Yüzyılda Osmanlı Düşünce Hayatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Doğan, D. Mehmet (1994) *Büyük Türkçe Sözlük*, Ülke Yayıncılık, İstanbul.

Güney, Eflatun Cem (1994) *Erzurumlu Emrah Hayatı ve Şiirleri*, Maarif Kütüphanesi, İstanbul.

Halaçoğlu, Yusuf (1996) *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih kurumu Yayınları, Ankara.

Kara, Esra (2004) "Toplumsal Bir Olgu Olarak Sanat ve Edebiyat", *Hece Dergisi Hayat-Edebiyat-Siyaset*, Hece Yayıncılık, Ankara, ss. 138-146.

Karataş, Turan (2001) *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Perşembe Kitapları, İstanbul.

- Köktürk, Şahin (2004) "Edebiyatın Siyasî Boyutunu Yansıtan Bir Tür Olarak Taşlama", Hece Dergisi Hayat-Edebiyat-Siyaset, Hece Yayıncılık, Ankara, ss. 183-195.
- Köprülü, Mehmet Fuat (1962) Türk Saz Şairleri, Milli Kültür Yayınları, Ankara.
- Kutsi, Tahir (1990) *Halk Bilim ve Edebiyat*, Toker Yayınları, İstanbul.
- Lekesiz, Ömer (2003) "Eleştirinin Görevi", Hece Dergisi Eleştiri Özel Sayısı, Hece Yayıncılık, Ankara, ss. 364-369.
- Özkaya, Yücel (1985) *18. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Özmen, İsmail (1988) *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, c. 3, c. 4, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Öztelli, Cahit (1976) *Uyan Padişahım*, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1993) Osmanlı Tarih Deyimler ve Terimleri Sözlüğü, c.III, MEB Yayınları, İstanbul.
- Sakaoğlu, Saim (2004) *Karaca Oğlan*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Ural, Orhan (1984) *Erzurumlu Emrah/Hayatı-Şiirleri*, Özgür Yayın-Dağıtım, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1965) *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yıldırım, Ali (1994) *Pir Sultan ABDAL-Yaşamı, Sanatı, Şiirleri*, Ayyıldız Yayınları, Ankara.
- Yüksel, Hasan Avni (1987) *Âşık Seyrâni*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Zelyut, Rıza (1989) *Halk Şiirinde Başkaldırı*, Sosyal Yayınlar, İstanbul.